
Uredjuje Redakcioni odbor: Dr. Jerko Čičin-Sain, prof. Vlado Rimondo, ing. Slavko Sirišćević, prof. Gordana Sladoljev i ing. Marija Znidarčić

Odgovorni urednik: ing. Josip Morpurgo

Adresa uredništva: Obala JNA 3/I

Izlazi povremeno.

U V O D N A R I J E Č

Unatoč početnim teškoćama i raznim zaprekama, poglavito zbog nedostataka smještaja Društva i pogodnih prostorija za održavanje predavanja te potrebnih sredstava da se održava stalno tajništvo i objavljuje rad Društva, zahvaljujući sve brojnijem članstvu i van samoga Splita, osobito u Zagrebu i Beogradu, odlucili smo da i na ovaj način izadjemo u javnost i u glavnim crtama iznesemo što smo do sada pokrenuli, u čemu smo uspjeli, a u čemu nismo ili smo u očekivanju ishoda i trudimo se da se to ostvari.

Ovo je naš prvi pokušaj da samostalno izadjemo pred javnost u uvjerenju da će nas i naši članovi i simpatizeri razumjeti, te nam pružiti moralnu i materijalnu podršku za dalji rad, propagiranjem uclanjenja i suradnjom. Uclanjenje je za nas važno iz dva razloga. Jedan je čisto materijalni, jer za sada drugih prihoda nemamo, drugi je pak propagandni i ujedno moralni da se za nas čuje, pruži nam podršku, te pomogne kritikom našeg dosadašnjeg rada, prijedlozima te napisima koji bi bili pogodni za objavljivanje u ovom našem povremenom osvrtu na dosadašnje djelovanje Društva i na njegove buduće namjere i prognoća.

"Kulturna baština" nije redoviti list našeg Društva, izlaziti će prema potrebi, raspoloživom materijalu i financijskim mogućnostima.

Njegov smjer i sadržaj uvjetovan je Pravilima i Programom Društva te inicijativama koje očekujemo od članstva i zainteresiranih ustanova.

ULOGA I RAD DRUŠTVA PRIJATELJA KULTURNE BAŠTINE

REFERAT NA OSNIVAČKOJ SKUPŠTINI

Nekoliko starijih entuzijasta, ljubitelja ovoga grada i zatočnika svega onoga lijepoga i kulturnoga što nas okružuje, podržano u svojem nastojanju i profesionalnim javnim radnicima na tom polju, osnovalo je spomenuto Društvo. Svrha je bila: masovno okupiti sve ljude koji vole ovaj grad, osobito onladinu, i koji poštuju i žele zaštititi i unaprijediti sve ono što ukrašava i ističe ovu sredinu, sve ono povijesno, kulturno i umjetničko što se u njeju skriva. Zadatak mu je da preko svojih članova radi na gajenju pažnje, obzirnosti i poštovanja prema svemu što je u njeju vrijedno i dragocjeno. Prema tome Društvo ima ujedno i odgojnu ulogu, ulogu podizanja smisla svih građana i posjetilaca ovoga kraja za sve ono što je u njeju značajno, historijsko, vrijedno i privlačno. Nije ništa preuzetno smatrati upravo ovaj dio naše obale žarištem istočnojadranske kulture.

U njeju su se stekli utjecaji različitih naroda i kultura. Svaki je od njih na svoj način ostavio neke jače ili slabije tragove. Zahvaljujući sve brojnijim pojedincima, koji su bili pobudjeni ~~antikom~~, kao, i humanizmom te vječnim žarom za otkrivanjem staroga, sabrali su mnoštvo činjenica, dokaza i spomenika o zanimljivim i uzbudljivim događajima koji su se na ovome tlu zbivali tijekom stotina, pa i tisuća godina.

Medju ilirskim plemenima ponajviše su se istakli upravo naseljenici ovoga kraja, ratoborni i hrabri Delmati, kojima su se u njihovom sjedištu Saloni pridružili veliki kolonizatori Grci, ali su se zatim uniješali Rimljani i tek oko dvostoljetnih krvavih borba uspjeli sebi podvrći čitav Ilirikum, kojemu su, iz poštovanja prema hrabrim braničima svoje zemlje dali ime **Dalmacija**, a tada Salonu proglasili njenim glavnim gradom, spojivši je sa cestama s Rimom, Carigradom i Podunavljem. Osjetivši previranje seobe naroda, dalekovidni je naš zemljak car dao da se njegova prostrana palača opaše čvrstin zidovina i tornjevina. To je omogućilo izbjeglicama iz razrušene Salone da u njeju potraže zaštitu i tako osnuju naš grad. Ali, kao da je sudbina htjela da naši praoci u svojem rušilačkom bijesu

prouzroče osnutak novoga grada koji će svojim najnovijim širenjem prodrijeti do razvalina iz kojih su se stekli prvi stanovnici Splita. I tako se danas nalazimo u trenutku procvata i prelaska nekada malog naselja ispod Marjana u velegrad pod Kozjakom i Mosorom.

No nakon razrušenja Salone naši su se preci s vremenom uspjeli organizirati u državu koja je svoje sjedište imala oko salonitanskih ruševina, pod vrletnim utvrđenjem Klison, pa uzduž Kaštelanske rivijere, do blizu Trogira. Čitav taj kraj a osobito Solin i vrletni Klis vrve starinama iz doba hrvatske države i kasnijih hrvatskih feudalaca. U Salone Splitu imamo njihovih usponera u nekolikim ukusnim crkvicama, među kojima se posebno ističe sada obnovljena Sv. Trojica, pa sv. Mikula u srcu Varoša, dvije u debeli zid Palače uzidane kapele sv. Martina i Gospe od Zvonika s najstarijim dalmatinskim zvonikom, sve u preromanici i rašom pletenom kamenom plastikom urešene. Na Sustiparu temelji samostana "pod borovina", sv. Nikola s dominantnim pogledom s Marjana, na donaku romantične Bambine glavice Gospe od Sedam žalosti, pa ruševine Dijaninog hrana pretvorene u kapelicu sv. Jure, dok u vegetacijski najosebujnijem predjelu svetojeroninskih litica kriju se pećine, nekadanja samotna prebivališta pustinjaka iz prvih stoljeća naše ere, pored kojih su tek mnogo kasnije podignute crkvice u čast dalmatinskog sveca Jeronima.

Zatim je naišlo plodno razdoblje ugarsko-hrvatskih, povremeno i bosanskih kraljeva, te knezova Šubića, kada je - i pored svih nedaća, gusarskih, saracenskih i drugih najeza, te nekoliko uzastopnih haranja kuge, široka gradska autonomija - mnogo nalik na nekadanje samostalne grčke polise - omogućila veliki rascvat plastične kamenarske i duborezačke umjetnosti škole Radovana i Buvine.

Mletcima je, nakon nekolikih pokušaja podjarmljivanja naše obale, to konačno ipak uspjelo početkom XV stoljeća. To je doba ekonomskog razatka i kolonijalnog iscrpljivanja, a pod stalnom prijetnjom turskih napada. Pa ipak uprkos toj krajnje nepovoljnoj situaciji začudo su upravo tada procvjetali naši barda, začinjavci, humanisti, moralisti i pjesnici, na čelu s ponosom Splita Markom Marulićem, ali se tada javljaju i slikari, poput Dujna Vuškovića, a osobito kipari sa slavnim Jurjem Dal-

matince na čelu koji je i Splitu podario nekoliko svojih uspješnih spomenika, među kojima se ističe sarkofag sv. Staša, Papićeve palača i Armirova kapela.

Sva ta žalosna i krvava, usplahirena srednjo-vjekovna i novovjeka prošlost ostavila nam je obilato nasljedstvo koje je kasnije obogaćeno djelima drugih naših umjetnika, među kojima se osobito ističu ona Ivana Meštrovića i mnogih slikara. To se nasljedstvo dobrim dijelom sačuvalo u našim brojnim muzejima i umjetničkim galerijama, kojima se takodjer možemo ponositi pred cijelim svijetom, osobito Galerijom Meštrovića i Arheološkim muzejem, ali isto tako i Galerijom umjetnina, Gradskim i dvana pomorskim muzejima, Etnografskim i Narodnooslobodilačkim muzejem, a posebno moramo istaknuti izvanrednu kolekciju starohrvatskih starina za koje se gradi nova zgrada.

Sve se to vjekovina gonilalo u ovom slikovitom i privlačnom krajoliku i stvorilo prvorazrednu atrakciju i ujedno žarište naše najstarije i nanovo ponadjene kulture velikih duhovnih vrijednosti na kojima nam mogu pozavidjeti i najnaprednije evropske sredine.

Sve to skupa i mnogo toga više nego što je ovdje letimično izloženo nagnalo je nekolicinu ljubitelja naše kulturne baštine da svojim amaterskim djelovanjem olakšaju i pojačaju samoprijegoran i uspješan rad naših profesionalnih muzealaca i voditelja galerija, kazališta i drugih kulturnih i prosvjetnih ustanova.

Ovom je Društvu zadatak i obaveza da u širokim slojevima našega pučanstva te i među donaćim i stranim posjetiocima i ljubiteljima ovoga grada stvori potrebno poštovanje prema svemu onome što nam ova naša prastara postojbina pruža.

No Društvu nije samo uloga brinuti se za naše starine i tvorevine umjetnosti nego i za ono što nam je naša vanredna mediteranska priroda i njena bujna vegetacija široko podarila. Zato je Društvo veliku pažnju obratilo našem jedinstvenom parku šumi Marjanu i njegovoj zaštiti od neobuzdanog oštećivanja, skrnavljenja njegove djevičanske prirode i ostalih malobrojnih zelenih površina za koje se velikom pažnjom brinu Parkovi i nasadi.

Društvu je posebna dužnost i glavni zadatak da se brine za stvaranje sve većeg razumijevarja za tu našu kulturnu baštinu i dar prirode te za poštivanje civiliziranog reda i održavanja uljudjenih običaja prema ovoj teško stečenoj nadgradnji koju s tako teškom mukom uspijevamo sačuvati. Svrha je ovog skupa entuzijasta da širi razumijevarje za sve ono što nas opkoljuje i da se prema toj tako dragocjenoj sredini ponašano na kulturni način. Moramo poraditi na tome da i stranci i posjetioci osjete svu prednost ove naše svakomu otvorene, raskošne vjekovne izložbe eonskih ostvarivanja u još zavidnijoj prirodnoj panoramskoj sredini, u kraju odakle je nikla naša slatka čakavska rič, splitska glenda i sve ono što nas je učinilo onim što jesmo.

Trebamo da budemo ponosni onim što nam je priroda nanijela i poklonili naši slavni nadahnuti preci, te se priviknuti da se za očuvanje i vrednovanje svega toga svi zajedno više i gorljivije brinemo.

Na nama je da sve to čuvamo, dotjerujemo, konzerviramo, uljepšavamo, učinimo pristupačnijim, zanimljivijim i privlačnijim, laćajući se pri tom i suvremenih tehničkih sredstava i metoda.

Ne radi se samo o divljenju i apstraktnom poštivanju stečenog i naslijeđenog, pa niti samo o njegovom očuvanju, već se dandanas možda još mnogo više radi o našem svakodnevnom uljudjenom ponašanju prema svemu tome, dakle i prema samom urbanom životu i redu u njemu.

Radi se o podizanju smisla za lijepo, čisto i uredno, o uklanjanju svega štetnog, primitivnog, neotesanog, neskladnog i prljavog. Radi se dakle o uzdizanju odgoja, o sve boljem, skladnijem i pleneritijem pristupu tome, o asimiliranju novopridošlih, ali i samih autohtonih a zaostalih žitelja ovoga naglo rastućeg naselja. Radi se o preddgajanju još nedovoljno svjesnih svega onog lijepog i privlačnog što nas okružuje, o stvaranju smisla za civiliziran prilaz svemu onome što se tu pred nama prikazuje i zbiva.

U to spadaju i naoko sasvim banalne i svakodnevne stvari, kao što je međjusobno uljudno ponašanje, čuvanje čistoće i reda, izbjegavanje bacanja bilo čega na pločnik ili zemlju. Treba se sve više privikavati da se sve to, pa i vozne karte,

bacaju u koševе koje nam "Čistoća" nudi. Nekada se u našem nalenon gradu na njestu kažnjavalo za pljuvanje po zemlji i za svaku nepristojnu riječ. To je bila dobrovoljna "milicija" naših ondašnjih srednjoškolaca. Treba stati na put automobilima, a osobito kamionima i njihovim krcateljima da se ne uspinju na pješačke hodnike i da ne gaze i uništavaju skupe i brižno nasadjene biljke koje ukrašavaju ovaj zelenilom oskudan grad.

Društvo prijatelja kulturne baštine treba da okupi oko sebe masovno članstvo, jer čemo samo najširim onasovljenjen članstva, a na prvom njestu mledjeg naraštaja, moći konačno stati uspješnije na put svemu onome što nas unizuje i obara nam davno stečene pozicije na obalama najkulturnijeg mora: Mediterana i njegovog najjuvčerijeg zaljeva u srce Evrope.

Split, 25.VI 71.god.

Slavko Sirišćević

OSNIVANJE DRUSTVA

Osnivačka skupstina Društva prijatelja kulturne baštine održana je 23.lipnja 1971. godine u foyeru Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. Na sjednici su prihvaćena Pravila Društva i izabran je upravni odbor.

Na sjednici od 16. srpnja 1971. godine u zgradi Općine Split izabran je Izvršni odbor a za predsjednika dr Jerko Čicin-Sain, dva podpredsjednika ing.Slavko Sirišćević i ing.Josip Morpurgo, dva tajnika prof.Nevenka Božanić-Bezić prof.Gordana Sladoljev, blagajnik Josko Viskiće i član upravnog odbora ing. Marija Znidarčić.

Do sada se u Društvo upisalo nekoliko stotina članova.

ZADACI DRUŠTVA PRIJATELJA KULTURNE BASTINE

Stanovnici srednjovjekovnog Splita zbijeni u uskim gradskin prostorima morali su neposrednije doživljavati i jači cijeliti likovna stvaranja svojih umjetnika nego što ih mi danas doživljavamo, jer ta djela bijahu neposredno utkana u njihov život, u njihove stanove i crkve, na pročelja njihovih kuća, na zidine i ladje njihova grada, u njihovu nošnju, kućni pribor i namještaj. Danas kada je tvornički stroj zamijenio uvježbanu ruku majstora umjetničkog zanata, grad se prostro u nedogledne prostore, stanovi nadvisili zvonike i kule, a likovna stvaralaštva zašla u apstraktno, postala nasrtljiva i glomazna, sitno i davno ostvareno umjetničko djelo sve manje se doživljava, a vrijeme, sredina i napor koji su ga ostvarili ne poima se niti shvaća.

Stoga su novijim pokoljenjima, mnogi drevni sponenici nejasni u svom umjetničkom izrazu i povijesnom značenju. Odatle i neshvaćanje širokih slojeva prena kulturnoj baštini, nebriga i nehaj prena starini i u ovom gradu prožetom i ispunjenom umjetničkim sponenicima svih razdoblja i slogova, povezanim u cjelinu koja je trajno i danonice prisutna u živom, prometnom središtu njegova prostora. Briga za sponenike koju odgovorni pojedinci, predstavnici vlasti, stručnjaci za to zadužeri i ljubitelji starina, pokazuju nije se proširila u širokim slojevima ni zašla u noćna privredna poduzeća koja bi trebala sudjelovati u njihovom održavanju i obnovi, a ne pobudjuje ni zanimanje onladine koju odgoj ni školska nastava na to ne usmjeruje.

Može se, dakle, s pritažanom žalošću danonice utvrditi, da je pored svih napora pojedinaca kulturna baština koju stvoriše bezbrojna pokoljenja u toku stoljeća sve manje shvaćena iako odmicanjem vremena i otkrivanjem njenog značenja postaje sve vrijednija i dragocjenija.

Upravo je za to bile potrebno osnivanje Društva prijatelja kulturne baštine koje će doprinosti trajnoj budnosti nad sponenicima, tumačiti novim sredstvima tiska i zvučnika potrebu njenog njegovanja i uskladjivanja sa suvremenim životnim potrebama, tako da istinska umjetnička djela starog graditeljstva i kiparstva, slikarstva i umjetničkih zanata prestanu biti šuplji ukras, zabava ili snobovska gizda začaranog kruga i krhka politura površine i izvještačene naobrazbe, već da postanu doživljaj i svojina naroda koji je na različite načine doprinio njihovom ostvarenju.

Ali predavanje kulturne baštine shvaćanju širokih narodnih slojeva i novih pokoljenja nije lak ni brz niti jednostavan posao, jer je tumačenje starih spomenika složeno. Stoga će novoosnovano Društvo morati uložiti napor da izvrši svoj zadatak. Trebat će se uporedo povezati sa stručnjacima, poznavacima stare i nove povijesti, s povijesnicima starije i novije likovne umjetnosti, književnosti i kulture, s konzervatorima i urbanistima, muzealcima i vlasnicima zbirki, a posebno s Poduzećem za izgradnju Splita. Bit će potrebno priredjivati izložbe i predavanja, poticati javne rasprave i zalagati se kod uplivnih pojedinaca i poduzeća koji mogu pomoći obnovi, novoj namjeni pa i istraživanju raznovrsnih spomenika, pronalaziti među njima iščezle darovatelje i štitićenike u toku stoljeća uskladjene splitske urbanističke i kulturne baštine i sredine. Ustrajnim i sveobuhvatnim djelovanjem Društva treba steći ugled i pouzdanje da bi bilo djelotvorno u naglim pothvatima današnjeg napretka, jer pred velikim planovima suvremenog poboljšanja života teško je iznositi i svraćati pozornost na prividno sitne vrijednosti nepoznatih starina. Zadatak je, dakle, Društva da zadje u rješavanje urbanističkih pitanja novogradnja sa starim zdanjem, da pronalazi i predlaže novu namjeru i obzirno korištenje starinskih građevina, da potiče arheološka istraživanja, obnovu trošnih i okupljanje rasutnih i skrivenih umjetnina, da ustaje u obranu i da se zalaže za spašavanje prirodnih ljepota i uskladjivanje krajolika s novogradnjama i novim naseljima, njihovim omjerima i planom.

Sve se to dađe izvršavati pokretanjem javnih rasprava, upozorenjem odgovornih ustanova i predstavništva vlasti, iznašanjem stvarnih prijedloga, pojedinačnim zalaganjem, hitnim posredovanjem za čuvanje svakog pojedinog spomenika te objavljivanjem vlastitih izdanja koja izlažu i rasprostiru širim krugovima pojmivim načinom poznavanje spomenika, iznose nove podatke, znanstveno obradjenu građu i zapažanja o likovnim, glazbenim, književnim, zdravstvenim, urbanističkim, društveno-političkim i ostalim područjima splitskog života u prošlosti.

Treba, naime, istaknuti da za obranu spomeničke baštine nije samo potrebna ljubav i poštovanje, već poznavanje do u tančine njene likovne vrijednosti, njenog kulturnog značenja i njene svrsishodnosti, osobito namjene graditeljstva u suvremene svrhe.

Društvo se, dakle, treba osloboditi svakog otrcanog, površnog bavljenja, svakog zanesenjačkog i romantičkog prilazjenja toj baštini, jer su za njenu obranu potrebiti snažni, istiniti i uvjerljivi dokazi, opširna i jasna obrazloženja u svim raspravama s onima koji joj niječu vrijednost radi trenutačnih smetnji njihovim planovima u kojima se ne trude uskladiti staro s novim.

Novoosnovano splitsko Društvo treba doprinijeti snalažljivom iznalaženju rješenja u mogućim sukobima oprečnosti koji su u pitanju spomenika između konzervatora i tehnokrata neminovni, jer potiču između stvarnih razlika sadašnjosti usmjerene k budućnosti i davne prošlosti, a stare spomenike se ne može srušiti kao što se ni unirovljenike ne može pogubiti.

Za sve je to potrebno stvarno i u svakom trenutku poduzeti upravu Društva, vješto i snalažljivo pronalaziti sredstva da bi se središte Društva čvrsto oblikovalo i da bi mu rad bio redovit. Za to je potrebno imati društvene i radne prostorije, raspolagati suvremenim kancelarijskim priborom i imati stalne nanještenike, jer bez usredotočenog, dokumentarnog poslovanja kidat će se, gubiti i raspršiti svaki pojedinačni pothvat.

Pažljivi izborom članova i njihovim okupljanjem u Društvo, uskladit će se slična, još uvijek rastrgana pitanja i zadaci srodnih ustanova koji rade na zaštiti i oživljavanju starog dijela grada, Marjana, na proširenju novih gradskih četvrti i uredjenju okolnih prilaza.

Pitanja povezana uz zaštitu pokretnih spomenika u Splitu nisu ni ujednačena, ni uskladjena, a neka od najhitnijih su među ostalim i slijedeća:

Izgradnja Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika s najstarijim dokazima postojanja naše srednjovjekovne sanostalnosti na Jadranu i prvog likovnog stvaralaštva i sudjelovanja u začetku najranije evropske kulture; smještanje Povijesnog arhiva čija dragocjena građa XVI do XX stoljeća proučava u zbijenim podrumskim prostorijama; gradnja nove Znanstvene knjižnice u kojoj se čuvaju stari rukopisi i rijetka stara izdanja; proširenje prostorija Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika a osobito njegove restauratorske radionice u kojoj se danonice popravljaju vrijedne umjetničke slike i drveno kiparstvo, pri čemu je spašeno, otkriveno i vrednovano nekoliko najstarskih djela; gradnja Muzeja

narodne revolucije s dragocjenim dokumentima o revolucionarnom pokretu i narodnoj oslobodilačkoj borbi, okupljanje crkvenih umjetnina koje se zbog pojednostavljenja obreda u posljednje vrijeme uklanjaju iz crkava; proširenje Muzeja grada Splita u kojemu lapidarij, gradnja iz vremena narodnog preporoda u prošlom stoljeću i dokumenti o razvoju grada, o kazališnom životu i ostalom nisu zbog nedostatka prostora izloženi ni uredjeni.

U ostvarenju tih i ostalih pitanja zaštite i izlaganja pokretnih spomenika Društvo bi trebalo pomoći nastojanje Skupštine općine grada Splita i pojedinih kulturnih i prosvjetnih ustanova čije potrebe nisu dovoljno poznate pa stoga ni ne nailaze na toliko potrebitu podršku javnosti.

Posebno bi pažnju trebalo usmjeriti osnivanju Muzeja za umjetnički obrt iako su mnogi starinski predmeti, alat i namještaj od najranijih vremena do kraja XVIII stoljeća nestali u preuredjivanju i osiromašenju splitskih stanova i nestajanju starih zanata. Krajnji je trenutak da se spase dragocjeni proizvodi umjetničkog obrta, umjetnički predmeti, porculan i staklo, srebrnina, starinsko ruho i namještaj, stvari svakidašnje upotrebe koje su nekoć, a to svjedoče stari popisi, ispunjavali unutrašnjost splitskih romaničko-gotičkih i renesansnih kuća, prepunih pokušaja kako se to naslućuje i iz stihova Marka Marula Pečenića:

"Priči i tišti gospodara množina namještaja
u malom stišćena domu"

Iz te naše četiristote u kućama i radionicama nam skoro ništa nije ostalo, ali se umjetnički predmeti baroka i rokoka, neoslogova i secesije, koja se u Splitu još ne cijeni iako je ovdje dolično predstavljena, mogu okupiti i tim prikazati ne samo kulturni već i privredni i društveni krvotok živog grada koji se odrazio u njezi stana i radionice, bratovštine i kavane, vijećnice i ljekarne.

Još je složenije zaštititi i sačuvati nepokretne spomenike, stare stilske građevine, sljubljene sklopove i uskladjene urbane cjeline na koje nasrću svakidašnje potrebe stanovanja, trgovanja i prometa. Srednjovjekovno i antičko jezgro grada je postalo tijesno pješaćkom, a obala i okolni prilazi kolnom prometu, mnoge starinske kuće od romana ike do baroka su zapuštene,

a neke i ugrožene, stari perivoji na Dobrone i Manušu okrnjeni su i sasječeni, tipične pučke kuće kamenih krovova u Varošu i Lučcu se nadgradjuju i njihovi sklopovi nijenjaju svoje omjere i slikovitost, prostrana tvrđjava na Gripana čeka novu kulturnu namjenu, Marjan, najljepši dalmatinski park i najprostraniji i mirni vidikovac okružen morem, koji pruža okolo sebe skladne vidike, a u sebi mirne i beskrajne šetnje, zapušta se i uznemiruje bukom i naletom motornih kola, prirodni sklop rijeke Jadrta, čije bujno zelenilo i svijetli virovi nude užitak i mir gradjanina nije iskorišten, a njegovi značajni ranosrednjovjekovni spomenici trunu pod zemljom i naplavom čekajući otkrivanje, obnovu, vrednovanje svog sadržaja i uskladjivanje s ljepotom velebnog krša, pošunjenih obala u zagrljaju bistre rijeke i krajoliku ispunjenom krvavim događajima zaboravljene povijesti. A na donaku toga treba pridonijeti konačnom uređenju unrtvljenog Klisa i trajno zapuštene Salone.

Ali iznad svega Društvo se treba svojski boriti za čistoću starih spomeničkih sredina, jer spomenici u prljavoj i zapuštenoj okolini i u ogoljelom krajoliku otkrivaju zaostalost jedne zajednice, a Split to nije niti želi biti.

Da novoosnovano Društvo u svemu tome uspije, začlanite se u nj, budite mu djelotvorni članovi, jer gradjani trebaju štiti-
ti svoju kulturnu baštinu jače od zakona i konzervatora, muzealaca i urbarista.

Dr.Cvito Fisković

POZIV GRADJANSTVU NA UPIS

Split i njegovi spomenici kulture stari su više tisuća godina. Ovu neprocjenjivu baštinu našega grada treba sačuvati, štiti i njegovati, a da bi se to postiglo treba u prvom redu odgojno djelovati dajući dobar primjer čitavom stanovništvu, prvenstveno omladini. Broj stanovnika Splita kroz zadnja dva desetljeća naglo je porastao i to je svakako znak njegove velike privlačne moći. To je grad koji je uvijek bio otvoren svakome a nema ni jednog doseljenika koji se u toj sredini nije snašao, jer su Splićani uvijek bili ljubitelji umjetnosti i kulture, sporta i dobrih odnosa među ljudima. Split je uvijek gostoljubivo primao nove građane želeći da se oni dobro osjećaju u njegovoj sredini i vjerujući da će oni i njihovi potomci znati cijeniti kulturnu baštinu našega grada. Među novim građanima Splita ima i onih koji su vrlo slabo i gotovo nikako upoznati s kulturnim blagom i kulturnim tradicijama ovoga grada. Zato je potrebno da se tom pitanju posveti posebna pažnja, jer nije dovoljno samo posjedovati takovo bogatstvo, nije dovoljno samo štiti njegove spomenike povijesti, umjetnosti i kulture, nego je osobito važno odgojiti novu generaciju građana, koji će znati dostojno prihvatiti to blago, čuvati ga i štiti od propadanja, rušenja i nagrdjivanja.

To je bio poticaj nekolicine entuzijasta, koji su, ugledavši se na druge gradove, pokrenuli akciju da se i u Splitu osnuje Društvo prijatelja kulturne baštine, koje će okupiti sve građane kojima je na srcu da ovaj grad sačuva naslijeđeno povijesno i kulturno blago i da uljepša i oplemeni svoj grad.

Zato pozivamo sve građane Splita da nam se pridruže i da nas pomognu u ovoj akciji. Član Društva može biti svaki građanin Splita ili bilo kojeg drugog mjesta u Jugoslaviji i inozemstvu. Svaki građanin koji postane član Društva prima na sebe obvezu da će čuvati povijesno i umjetničko blago našega grada i da će njegovati kulturnu tradiciju i odnose među ljudima, što se posebno očekuje od omladine.

RADNI PROGRAM I: ZADACI DRUŠTVA.

1. Razviti i poticati odgojnu djelatnost da bismo najšire mase ovoga kraja upoznali s njegovim kulturnim blagon. Naročito buditi interes i kulturni odnos kod omladine prema tom blagu: živom riječju, putem tiska, radija i televizije te obrazovnih ustanova.
2. Upoznati i zainteresirati poduzeća i ustanove koje bi nam mogle biti od koristi u našoj akciji, bilo u moralnom, bilo u materijalnom smislu. Približiti kulturnu baštinu građanstvu znači organizirati i poticati stručna vodjenja, vpriredjivati predavanja, upriličiti izložbe, zagovarati da se neke, osobito malo poznate zbirke, otvore javnosti (crkvene i privatne zbirke, rijetke i vrijedne knjige i dokumente, predmete iz umjetničkog obrta itd.), poraditi na oživljavanju pučke glazbe i narodnih običaja, uz stalnu suradnju s odgovarajućim stručnim i srodnim ustanovama.
3. Radi spasavanja spomenika povezati se s odgovarajućim nadležnim mjestima i novinstvom, da bi se osujetilo propadanje i oštećivanje, upozoriti na opasnost bilo koje vrste (kradju u crkvama i na javnim mjestima, odnošenje vrijednih ulomaka, odnošenje hidroarheoloških nalaza), otudjivanje ikona i drugih slika, često i preko granice. Valja poraditi na oživljavanju pojedinih spomenika, a gdje je potrebno i čitavih kompleksa u gradu i okolici, sugerirajući im drugu namjeru u kulturne svrhe ("Djevojačka škola", stara gradska bolnica, tvrđjava Klis, anfiteatar, Gripe itd.).
4. Koliko je to moguće komercijalizirati neke za to pogodne spomenike i zgrade, a svakako uvesti naplaćivanje za pregled onih kod kojih se to može uvesti, kako bi se omogućilo njihovo održavanje, obnova i dotjerivanje.
5. Suradjivati kod urbanističkih zahvata i sprečavati narušavanje skladnih cjelina, krajolika i kolorita ovog podneblja. Upozoravati na "divlju" izgradnju i nadgrad-

nju, te narušavanje osobito ručke arhitekture varoških četvrti i u okolnim selima. Pratiti urbanističku izgradnju novih dijelova grada i paziti da se ne naruši sklad postojećeg, da ono što se izgradi ne bude permanentan spomenik naše nesposobnosti i umjetničko-estetske nedoraslosti.

6. Nastojati da se u gradskoj jezgri uvede rasvjeta (stari plinski ferale) koja bi nam donekle dočarala duh prošlosti u skladu s ambijentom, po primjeru Dubrovnika i drugih naših starih gradova (Zagreb-Gornji grad, Samobor). Poticati uređenje malih slikovitih trgova (Stagnja, Plokata), ukrasiti ih cvijećem, kipovima, fontanama i sličnim.

7. Povezati se s poduzećima koja se brinu o zelenim površinama i prirodi. Upozoravati i tražiti da se parkovi i zelene površine uredno održavaju, a zapušteni kompleksi obnavljaju i oplemene, vodeći računa o autohtonoj sredozemnoj flori (osin Marjana, Sustjepan, Zvončac, Glavičine itd.). Ublažiti monotoniju praznih kamenih ili ožbukanih zidova sadnjom plamenitih puzavica.

8. Sve silama poraditi na tome da nam grad bude čist. U tu svrhu na sve moguće načine djelovati ne samo da se uklanja smeće i otpaci nego da se prolaznici, djeca ali i nemarni i nekulturni odrasli, privole da ne bacaju otpatke po putu, da ne gaze travnjake i ostale nasade. Treba u tu svrhu razviti široku odgojnu akciju po školama, pozvati onladinu na suradnju, ali i po poduzećima i ustanovama. U tu svrhu valja uporno tražiti od Općine da konačno osnuje davno traženo Općinsko redarstvo, kao što ga je već uveo po neki grad kod nas (Sarajevo). Ne samo nadziranjem već i beskompromisnim mandatnim globljenjem prekršitelja i nehatnih građana ili raspuštene onladine stvorio bi se obilan fond koji bi nesumnjivo znatno premašivao pokriće troškova za održavanje redarstva, kao što to dokazuju brojni primjeri u inozemstvu, pa i u našoj zemlji (Nikšić). Čistoća je zrcalo kulture grada, a i najvredniji objekti okruženi smećem i nečistoćom gube od svoje vrijednosti

i degradiraju se. To u posebnoj mjeri vrijedi za sva naša kulališta. U inventar kulture jednoga grada spadaju i zahodi u kojima oskudijevano, a postojeći nisu uredno vodjeni i rano se zatvaraju.

9. Naša su posebna briga rekreativni predjeli Marjana, pogotovu Meje i Spinut. U tom zakonom zaštićenom prirodnom predjelu treba konačno potpuno zabraniti svaku izgradnju, a ilegalno ili inače protupropisno podignute nakazne zgrade treba srušiti. Promet motornim vozilima treba svesti na minimum, ili, gdje treba, sasvim zabraniti, pogotovu kamionima i motornim kotačina.

Zalagati se za izloženo, poticati održavanje javnih predavanja i rasprava, posredovati kod poduzeća i ustanova, pisati i nastupati gdje god se ukaže potreba, jednom riječju boriti se svima raspoloživim sredstvima za postavljene zadatke ovoga Društva.

Medjutim, da se ne bismo razvodnili, izgubili i zastranili u izobilju postojećih i budućih problema, koji su međusobno vrlo raznorodni, potrebno je što sustavnije i discipliniranije držati se odredjenoga reda. Po hijerarhiji njihove važnosti držat ćemo se ovoga reda:

- 1) Da se Društvo smjesti u pogodne prostorije s najpotrebnijim inventarom.
- 2) Da provede što uporniju i širu akviziciju članova i u ovoj regiji i u Jugoslaviji, i u inozemstvu, i to ne samo naših državljana već i mnogobrojnih stranaca, prijatelja naših starina i naše prirode.
- 3) Osim članarinom treba potražiti i druga sredstva od Općine, Turističkog saveza i raznih ustanova i poduzeća, pa i van našega kraja.
- 4) Organiziranje predavanja radi neposrednog upoznavanja građanstva s materijalnim i kulturnim vrijednostima grada.
- 5) Snažno podržati obnovu Hrvatskog narodnog kazališta.
- 6) Pomoći raspoloživim sredstvima akciju oživljavanja Klisa.
- 6a) Stručno vodjenje građana kroz grad i obilazak spomenika kulture.

- 7) Poticati izgradnju zgrade Muzeja za starohrvatsku arheologiju.
- 8) Pomogati smještaj Povijesnog arhiva koji propada u nepogodnim podrunskim prostorijama.
- 9) Poraditi na proširenju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika s obzirom na važnost njegove konzervatorske radionice za Dalmaciju.
- 10) Podržati izgradnju ili smještaj Muzeja narodne revolucije.
- 11) Poticati smještaj Moderne galerije u veću i reprezentativniju zgradu (stara gradska bolnica).
- 12) Propagirati osnivanje galerije slika Emanuela Vido-
vića ("Djevojačka škola").
- 13) Pokrenuti akciju za osnivanje muzeja za umjetnosti
obrt, čine bi se spasili od propadanja mnogi vrijedni
predmeti i spriječilo njihovo otudjivanje.
- 14) Tražiti davanje namjene Gripana.
- 15) Potaknuti da se nastave arheološka iskopavanja u Sa-
loni i starohrvatskom Solinu te oslobodi Gospin otok
i pretvori u rekreativan i privlačan turistički kraj.

BILJEŠKA O PREDAVANJIMA

U našen radnom programu sažeto smo iznjeli zadatke i pro-
gram djelovanja Društva. Tu smo istaknuli značenje odgojnog
utjecaja na građanstvo, osobito na omladinu.

Predavanja, tj. živa riječ, tu bi odigrala jednu od naj-
značajnijih uloga, jer neposredan dodir najdjelotvornije utje-
če. Građjanin koji pozna kulturne vrednote svojega grada, koji
je svjestan njihovog značenja za nas danas i u budućnosti pru-
žit će nam ruku i skupa s nama rješavati brojne probleme što
danonice iskrsavaju i naneću nam se. Naprotiv ako ima malo tak-
vih građjana, a puno onih koji žive po strani, nezainteresira-
no, rezultati rada ovog Društva bili bi mali ili nikakvi uza
sve napore nekolicine entuzijasta.

Društvo organizira predavanja kao jednu od svojih najvažnijih i trajnih djelatnosti. Njih su održali i održavat će stručnjaci, znanstveni i kulturni radnici iz svih područja kulturnog stvaralaštva našega grada.

Prvo predavanje održan je 18. travnja 1972. dr Duško Kečkemet: ČOVJEK I GRAD, s dijapozitivima i kratkim filmom,

12. prosinca 1972., dr Toma Marasović: SUVREMENA SHVAĆANJA ZAŠTITE URBANIH PODRUČJA, s dijapozitivima, i zatim

10. siječnja 1973., prof. Željko Rapanić: SALONA KAO SPO-MENIK.

6. veljače 1973., Josip Britvić: RIMSKO DALMATINSKI RATOVI U SVJETLU NOVIH OTKRIĆA, s dijapozitivima.

Na svakom predavanju je bila diskusija.

U planu je bogat program predavanja iz područja arheologije, likovnih umjetnosti, glazbe, urbanizma, književnosti, povijesti, društvenih kretanja, NOB, etnografije, hortikulture itd., a sve radi približavanja i otvaranja Društva prema javnosti i obrnuto.

Moramo istaknuti da znanstvenici i kulturni radnici grada pružaju Društvu punu podršku, nesebično se odazivaju našim molbama pa, ako je potrebno, članove Društva posebno upoznavaju sa spomeničkim vrijednostima Splita, kao npr. sa samostanom Sv. Marije na Poljudu i dr.

Ovim putem zahvaljujemo svima koji nas pomažu u nastojanjima i djelovanju, a posebno Tribini mladih koja nam je dopustila da se koristimo njihovim prostorijama za svoje sastanke i održavanje predavanja, kao i Matici Hrvatskoj, u čijim prostorijama sada održavamo sastanke Društva.

KULTURNA BAŠTINA I ŠKOLA

Na čitavom području Dalmacije osjeća se prisutnost dugog i povezanog niza pokoljenja od onih najstarijih iz doba prapovijesti pa sve do naših dana, od kojih je svako prema svojim mogućnostima ostavilo tragove svojega življenja. Svi ti ostaci prošlosti, što nam ih u baštinu ostaviše naši preci, međusobno su se isprepleli i u njima se ogledaju njihovi uzajamni životi koji se međusobno dopunjuju.

Ekonomsko-društveni razvoj i tokovi života učinili su svoje pa su tako do naših dana svi ti spomenici proživjeli teško bivanje, puno borbe za opstanak, podvrgnuto i raznim nedaćama starosti, elementarnih nepogoda i najrazornijoj sili - ljudskoj ruci i umu.

Iz arhivske je gradje poznato da se već u XIV stoljeću raznosio kamen iz stare Salone, a to se nastavilo još više i tokom slijedećih stoljeća. No nije na udaru bila samo Salona već i Dioklecijanova palača, Zadar, ostali dalmatinski gradovi i svi arheološki lokaliteti. Zbog trošnosti, nemarnosti, diobe vlasnika, pomodarstva, materijalne koristi ili suvremenih potreba, pokretni i nepokretni spomenici izgubili su svoj prvobitni oblik, osakaćeni su, nagrdjeni ili pak potpuno porušeni.

No unutač takvoj nebrizi ne samo naših predja već i naše generacije u ispravama i u našoj staroj književnosti zabilježeno je žaljenje zbog takve nemarnosti i upropaštavanja naše kulturne baštine. Među tim najstarijim spomenima žaljenja za solinskim spomenicima nalazimo istaknutog renesansnog pjesnika Splicićanina Marka Marula Pečanića i njegovog prijatelja Dminu Papalića, a prilike u XVIII stoljeću, uz brojne isprave o raznošenju kamenja iz Dioklecijanove palače i Salone, najbolje slikaju stihovi pjesnika iz kraja tog stoljeća:

Zli vladavzi Turne razorise
A kamenje niz more odniše
Za graditi visoke Palace
Negledajuch ko za gnima place
Stupe vuku, i drugim pridaju
Mramor krađu srama neimaju
Na ta`nacin starinu skoncaju
i svu slavu svoju pomarcaju

Tek sredinom XIX stoljeća počinje sustavno čuvanje spomenika, pa tako 1855. godine austrijska vlast u Beču imenuje i prve konzervatore u Splitu, Zadru, Dubrovniku i Kotoru, a tek 1913. godine je zaslugom don Frane Bulića u Splitu osnovan Pokrajinski konzervatorski zavod za čitavo područje Dalmacije. Godine 1926. na čelo te ustanove dolazi dr Ljubo Karaman, prvi stručni konzervator u Hrvatskoj. Unatoč velikim naporima i žrtvama ta su dvojica pionira u službi zaštite spomenika gotovo nemoćni protiv stihije nerazumijevanja, rušenja i otudjivanja ove naše goleme kulturne baštine. Ali, da nije bilo njih, ne bismo do danas imali ni ovo-liko sačuvanih spomenika. Nisu bili samo konzervatori i naučni radnici već su i svojim neposrednim kontaktima s ljudima razvijali zanimanje za našu prošlost i ponos zbog čitavog našeg kulturnog nasljedja.

Nakon drugog svjetskog rata spomenici kulture bili su zaštićeni posebnim zakonom i proglašeni narodnom svojinom, a služba zaštite se povećava, osnivaju se zavodi za zaštitu spomenika, ulažu se sredstva u njihove popravke i svim silama se nastoji spasiti ono što je preostalo. No uza sve napore dobro sredjene službe zaštite spomenici su još uvijek ugroženi od nesavjesnih pojedinaca pa i društva te okrutne brzine života ovog našeg doba.

Stoga čuvanje ove naše preostale kulturne baštine što nam je namriješe naši predjci ne može i ne smije biti briga samo nekolicine stručnjaka, ma koliko oni bili požrtvovani, već to moraju biti briga čitave naše zajednice i svakog čovjeka koji živi na tlu ove naše zemlje.

Da bi se dalmatinska povijesna i kulturna baština sačuvala što bolje treba je približiti širokim slojevima naroda, objasniti njenu vrijednost i značaj, kako bi ona tako vremenom postala dio svakog pojedinca njegova svojina i njegov ponos. Rješenje tog veoma važnog i složenog zadatka možemo najbolje naći putem rada Društava prijatelja kulturne baštine, jer takva društva mogu ne samo najsvrsishodnije pomoći stručnim službama zaštite spomenika i muzejskim radnicima već okupljanjem velikog broja članova, širiti svijest o vrednotama te baštine, tumačiti njenu povijesnu istinu i umjetničku vrijednost, te objašnjavati potrebu njenog uskladjivanja sa suvremenim tokovima života. Jedan od najvažnijih zadataka ovih društava trebao bi da bude sustavni rad s omladinom, od osnovne škole pa sve do onih u tvorničkim halama i na visokim školama.

Nizom predavanja, izložbama, upoznavanjem s poviješću ili spomenicima svojega mjesta ili bliže okolice, muzejima, organiziranjem raznih natjecanja o poznavanju kulturne baštine i raznim drugim djelatnostima s tog područja moglo bi se omladini, već prema njenom uzrastu, prezentirati ova naša prošlost. Takvim pristupom kulturna bi baština postala dio svakoga pojedinca i jedino bi se na takav način ta baština mogla sačuvati za buduća pokoljenja.

Kulturna baština može se približiti ne samo putem predavanja i tumačenja pojedinog spomenika već i putem likovnog i muzičkog odgoja. Likovni doživljaj jednog spomenika ili pak predmeta iz narodnog života (koji su posebno osuđeni na propast) može kod učenika pobuditi zanimanje za njihovo čuvanje ili okupljanje. To je osobito važno za seoske škole koje bi skupljajući takve predmete mnogo pomogle stručnjacima, a i sebi, koristeći se njima u zornoj nastavi. Jednako tako moglo bi se na satovima muzičkog odgoja iskoristiti narodno muzičko blago, plesovi i običaji pojedinog kraja.

Osim toga pojedine škole mogle bi voditi brigu o svojim najbližim spomenicima, čuvajući ih od ~~pru~~rušitelja, nečistoće, šaranja, čistiti ih od korova i njegovati zelenilo.

Kad bi se postepenim upoznavanjem naše kulturne baštine - koja obuhvaća arheološke lokalitete, arhitektonske gradjevine, slike, skulpture, natpise, razne predmete kućne upotrebe, arhivsku gradju, knjige, narodne nošnje, običaje, glazbu i sve ono što je vezano uz prošlost i život jednog kraja - počelo u osnovnoj školi, vjerojatno ne bi bilo takvih događaja kao što je ono nedavno oštećivanje i rušenje iskopina stare Salone, ne bi bilo krađe umjetnina i niza drugih neodopština, oskvrnuća i uništavanja spomenika.

Da bi se što bolje i djelotvornije moglo pristupiti rješavanju tih složenih i značajnih zadataka, trebalo bi osnovati društva i u pojedinim manjim mjestima, koja bi se zajedno s već tri spomenuta povezala i ujedinila, jer bi na taj način daleko lakše i snažnije djelovale. Društva bi dakako morala imati veliku i svestranu podršku prosvjetnih radnika i omladine.

Stoga društva prijatelja kulturne baštine stoje na raspolaganju svima onima koji žele na bilo koji način pomoći u ovom

značajnom zadatku. Veliki broj stručnjaka raznih zvanja koji su okupljeni s ostalim članovima u društvima u svakoj će prilici predavanjima, tumačenjima pojedinih spomenika, muzeja, ili povijesnih događaja, tečajevima, napisima i drugim oblicima rada pomoći svakom pojedincu i ustanovi koji se želi pridružiti zajedničkom čuvanju našeg povijesnog, umjetničkog i kulturnog nasledja. Jedino svestranom pomoći društvenopolitičkih organizacija, ustanova, poduzeća i svakog pojedinog građana moći ćemo ovu čitavu našu kulturnu baštinu oteti propasti i zaboravu i predati je onako kako to ona zaslužuje u anamet budućim pokoljenjima.

Nevenka Božanić Bezić

IZ PROŠLOSTI DRUŠTVA " ZA STARI SPLIT

Dva razloga su me ponukala da izvučem iz zaborava i prikažem suvremenosti jedan običan dopis predratnog društva "Za stari Split", koje je u osnovi bilo predhodnica današnjeg Društva prijatelja kulturne baštine što je formirano prošle godine s istim ciljem da okuplja sve građane kojima na srcu leži ovaj grad, očuvanje njegova povijesnog i kulturnog nasljedja i svega onog što ga može uljepšati i oplemeniti.

Na žalost, Društvo se obnovilo tek 26 godina poslije II svjetskog rata i da nije bilo nekolicine starijih entuzijasta, sigurno ne bi bilo ni obnovljeno. I drugi dalmatinski gradovi imaju slična društva, u čemu prednjači Dubrovnik s 20-godišnjim radom.

Još daleka prošlost Splita pokazuje da od davnine postoje dva odnosa i interesa za očuvanje kulturne baštine. Prvi interes za kulturno blago nalazimo kod Marka Marulića. Split bi se po toj davnoj brizi za kulturne spomenike, te osnivanju prve muzejske institucije za njihovo očuvanje/Arheološki muzej/, zatim po spomenicima koje posjeduju iz starine, bio mogao pred svijetom podičiti i postati uzor kako treba čuvati kulturno blago, da nije bilo onih koji nisu imali nikakva afiniteta za povijesnu starinu i koji su zbog svojeg primitivizma, nebrige i nehata kumovali uništenju mnogih spomenika kojima je ovaj grad bio vjekovima obogaćivan.

Jadikovao je tako pjesnik Marulić nad solinskim spomenicima, kao što je jadikovao i puški pjesnik Andrija Dorotić pri rušenju kamenih blokova Dioklecijanove palače. Dizali su svoj protest i Frane Bulić i bivši konzervatori, a na žalost i suvremeni konzervatori, koji takodjer u novije vrijeme znaju biti nemoćni pred stihijom nerazumijevanja, primitivizma i zapreka nesavjesnih pojedinaca.

I tako će, na žalost, biti i ubuduće sve dok briga oko očuvanja kulturne baštine ne postane ne samo stvar pojedinaca već čitave društvene zajednice. Tek orda neće biti više propadanja, odošenja i oskvrnuća umjetnina, kao i nekulturnog, nehumanog i nedoličnog odnosa prema kulturnim spomenicima. Jedan takav ružan odnos prema kulturnim spomenicima vidimo i iz ovoga starog dopisa što ga je Gradskom poglavarstvu bilo uputilo predratno društvo "Za stari Split."

Iz dopisa društva "Za stari Split" vidimo da nije predsjednik nitko drugi nego /već i onda/ veliki kipar Ivan Meštrović, koji nije nikada imao previše vremena, ali se ipak prihvatio da bude na čelu tog Društva i da bi se bez poniženja natezao s vlastima zbog banalnih stvari.

Sigurno da je pri tome prevladala Meštrovićeva ljubav prema Splitu i njegovoj kulturnoj baštini. Tajnik društva je bio dr Ljubo Karaman, naš uvaženi konzervator i povjesničar.

U dopisu se zanjera naslovu da u regulacionom planu nije predvidjelo rušenje "prilipaka" koji su pokrivali poznate kule na Voćnom trgu. Zatim, kod Općine porušila zahod koji se naslanjao na zidine, javnost i Konzervatorski ured isposlovali su da Općina odustane od gradnje novog zahoda na istom mjestu i da u plan unese odstranjenje svih zgrada koje skrivaju ostatke kaštila.

Medjutim, nešto kasnije Općina je ipak počela graditi novi javni nužnik na istom mjestu. Društvo "Za stari Split" je urgiralo da se obustavi gradnja i da se čim prije pristupi, makar i etapnom izoliranju kaštila.

Kako se Gradsko poglavarstvo odazvalo molbi i apelu - to je poznato svim starijim Splicićanima. Javni nužnik bio je izgradjen i ostao na tom mjestu sve do ovoga rata, kada je na zgradu uz kaštil pala bomba, što je kasnije omogućilo rušenje svih "prilipaka."

P R A V I L A

DRUŠTVA PRIJATELJA KULTURNE BAŠTINE U SPLITU

I

Naziv, sjedište i područje djelatnosti

Član 1.

Naziv je društva: DRUŠTVO PRIJATELJA KULTURNE BAŠTINE - SPLIT

Sjedište društva je u Splitu.

Djelatnost društva obuhvaća područje općine Split.

II

Z a d a c i

Član 2.

Zadaci su društva:

- a) da širi znanje i podigne štovanje prema kulturno-povijesnim spomenicima i starinama te umjetničkom stvaralaštvu;
- b) da se brine o vrednovanju ostavštine prošlosti uz poštivanje prirodne sredine te nastoji da se urbanistički i drugi zahvati prilagodjavaju toj sredini (ambijentu);
- c) da potiče građane na pronalaženje predmeta i položaja od kulturno-povijesnog, etnografskog, urbanog i estetskog značaja;
- d) da potiče i unapređuje djelovanje muzeja, arhiva, galerija, znanstveno-istraživačkih ustanova, pomažući i brinući se da se pohranjeno blago uredno održava, dotjeruje i vrednuje;
- e) da suradjuje s vlastima, s kulturnim, znanstvenim i drugim ustanovama u zemlji i inozemstvu na očuvanju, pronalaženju i vrednovanju kulturne baštine i odgovarajuće urbane i prirodne sredine, radeći na njihovom oživljavanju i privodjenju korisnim i odgojnim svrhama.

Član 3.

Društvo će svoj prosvjetno-kulturni i odgojni zadatak ostvarivati:

- a) održavanjem predavanja u dvoranama, školama, na radiju i televiziji, priredjivanjem odgovarajućih izleta i putovanja,

prigodnim publikacijama i iznjenom misli s voditeljima muzeja, konzervatorskih zavoda, turističkih organizacija, Zavoda za urbanizam, galerijama umjetnina, Matice hrvatske, "Marko Marulić", Kino-klubom i Foto-klubom te nadležnim faktorima i svima onima koji bilo kako mogu doprinosti radu na preuzetim zadacima;

- b) pronalazanjem, skupljanjem, otkupljivanjem i pohranjivanjem kulturno-povijesnog materijala, priredjivanjem kulturnih izložaba i postavljanjem muzejskih zbirki u njezina djelovanja;
- c) pružanjem moralne i materijalne pomoći ustanovama i društvenima prilikom otkupa, restauracije, konzervacije i zaštite prirodne, urbane i kulturne baštine svojeg područja;
- d) nabavljanjem i razmjenjivanjem stručnih i popularnih publikacija sa sličnim ustanovama u zemlji i inozemstvu u svrhu boljeg međusobnog upoznavanja i podizanja interesa za kulturnu baštinu ovoga kraja;
- e) posebnu će pažnju obratiti odgajanju stanovništva, a osobito mladosti, preko novina, predavanja, predlaganjem raznih mjera zaštite kulturno-povijesnog i prirodnog blaga ovoga kraja te nadziranjem sprovođenja i djelotvorne primjene tih mjera.

III

P r i h o d i i r a s h o d i

Član 4.

Društvo ima ove prihode:

- a) članarinu redovitu i izvanrednu
- b) dobrovoljne priloge
- c) doprinose raznih darovatelja, ljubitelja kulturne baštine
- d) prihode od društvenih priredaba i publikacija
- e) redovite i izvanredne dotacije ustanova i organizacija.

Član 5.

Rashode društva u svrhu ostvarenja svojih zadataka odobravat će Upravni odbor društva, a Nadzorni će se odbor starati da se oni ispravno utroše, dok će ih Glavna godišnja skupština društva konačno odobravati na osnovu zaključaka godišnjeg računa ravnoteže.

IV

U s t r o j s t v o d r u š t v a

Član 6.

Društvo ima svoje sjedište u Splitu, a može imati i svoje podružnice izvan općine Split. Podružnice djeluju samostalno po smjernicama, savjetima i uputama središnjice, ravnajući se prema namjerama i težnjama Društva iznesenim u II glavi ovih Pravila. Odnosi će se središnjice i podružnica odredjivati na prijedlog podružnica normativnim aktima upravnog odbora središnjice.

V

Č l a n o v i

Član 7.

Članom društva može postati svaki državljanin SFRJ i svaki dobronamjerni strani državljanin, prijatelj naše kulturne baštine.

Član 8.

- a) Redovitim članom Društva postaje svaka fizička osoba koju na pismenu ili usmenu molbu primi Upravni odbor Društva. Redoviti članovi plaćaju jednokratnu i mjesečnu članarinu.
- b) Počasnim članom postaje onaj koga imenuje Skupština Društva zbog njegovih osobitih zasluga za Društvo ili kulturnu baštinu ovoga kraja.

Član 9.

Članovi Društva imaju pravo i dužnost da rade na ostvarivanju zadataka Društva. Svaki je član dužan izvijestiti Društvo o eventualnom pronalasku pokretnog ili nepokretnog kulturno-umjetničkog spomenika, dužan je da se ti kao i svi ostali već postojeći i otkriveni spomenici, priroda kao i urbana sredina, zaštite, da se ne oštećuju i ne raznose.

Član 10.

Svaki član ima pravo i dužnost da sudjeluje u radu Skupštine, da bira i da bude biran u organe Društva.

Član 11.

Članstvo prestaje:

- a) smrću
- b) svojevrijem istupanjem
- c) isključenjem
- d) neplaćanjem članarine preko jedne godine dana
- e) pozivom na presudu suda kojim bi se oduzela građanska prava fizičkoj osobi - članu Društva.

Član 12.

Upravni odbor može isključiti iz Društva svakog člana koji bi radio protiv interesa i zadataka Društva, ili koji bi svojim ponašanjem štetio ugledu Društva.

Član 13.

Upravni odbor formira Sud časti koji razmatra pitanja sukoba među članovima te pitanja isključenja. Sud časti se sastoji od tri člana od kojih jednoga bira Upravni odbor, drugog predstavlja fizička osoba protiv koje se vodi postupak, a njih dvojica biraju trećega člana. U slučaju da se ovako dobivena dva člana Suda časti ne mogu složiti oko trećega, ovaj se bira ždrijebom između dvojice predloženih. Svoju odluku Sud časti podnosi Upravnom odboru kao prijedlog. O prijedlogu Upravni odbor odlučuje jednostavno većinom. Protiv odluke Upravnog odbora o isključenju ne može se uložiti žalba Skupštini Društva.

VI

O r g a n i D r u š t v a

1. Skupština
2. Upravni odbor
3. Nadzorni odbor

Osim toga Upravni odbor može osnivati stalne ili povremene komisije, kao pomoćne organe Upravnog odbora. Cilj komisija bio bi uspješnije i specijaliziranije poslovanje i izvršavanje poduzetih zadataka.

1. S k u p š t i n a

Član 15.

Skupština je glavni organ Društva, a čine je svi članovi Društva. Skupština se mora održavati najmanje jedan put svake dvije godine.

Član 16.

Skupštinu saziva Upravni odbor, bilo po svojoj odluci prema ukazanoj potrebi, ili na zahtjev najmanje 50 članova Društva, ili na zahtjev Nadzornog odbora. Ako Upravni odbor to ne učini, Skupštinu može sazvati, nakon isteka roka od 20 dana od dana podnošenja zahtjeva, onaj tko je zahtjev i podnio. Skupština se može sazvati pismenim pozivom ili putem javnog oglasa.

Član 17.

Skupština obavlja ove poslove:

- a) bira članove Upravnog i Nadzornog odbora
- b) razmatra izvještaj Upravnog i Nadzornog odbora
- c) mijenja i dopunjuje Pravila
- d) donosi program rada
- e) daje smjernice za rad Upravnog odbora
- f) određuje iznos upisnine i članarine
- g) rješava o žalbama i prijedlozima članova
- h) bira počasne članove na prijedlog Upravnog odbora
- i) donosi odluke o prestanku Društva

Član 18.

Za pravovaljanost zaključaka Skupštine potrebna je najmanje polovica redovitih članova Društva.

Član 19.

Skupština zasjeda javno.

2. U p r a v n i o d b o r

Član 20.

Društvom neposredno rukovodi Upravni odbor koji se sastoji od 9 članova. Njihov je rad volonterski.

Član 21.

Skupština bira Upravni odbor za vrijeme od dvije godine, jednostavno natpolovičnom većinom glasova. Izbor Upravnog i Nadzornog odbora vrši se javnim glasanjem, ako Skupština ne odluči drugačije.

Član 22.

Na konstituirajućoj sjednici Upravni odbor bira predsjednika, potpredsjednika, tajnika, zamjenika tajnika i blagajnika. Počasni predsjednik Društva ujedno je i član Upravnog odbora. Predsjednik predstavlja Društvo.

Član 23.

Upravni odbor obavlja sve redovne poslove Društva a posebno:

- a) vodi brigu da se ostvari svrha radi koje je Društvo osnovano
- b) provodi odluke Skupštine
- c) prima i isključuje članove
- d) obavlja administrativne i financijske poslove Društva
- e) saziva Skupštinu i predlaže dnevni red
- f) inicijativno organizira izložbe i druge akcije Društva tog karaktera
- g) podnosi Skupštini izvještaj o svojem radu

Upravni odbor je za svoj rad odgovoran Skupštini Društva.

Član 24.

Upravni odbor donosi pravovaljane zaključke ako je prisutna natpolovična većina njegovih članova. Odluke se donose natpolovičnom većinom prisutnih članova.

Član 25.

Sjednice Upravnog odbora saziva predsjednik Društva, odnosno potpredsjednik, prema ukazanoj potrebi, a najmanje svaka dva mjeseca. Predsjednik odnosno njegov zamjenik dužan je sazvati sjednicu Upravnog odbora u roku od 8 dana ako to zatraži više od polovice članova Odbora.

3. N a d z o r n i o d b o r

Član 26.

Nadzorni odbor se sastoji od tri člana što ih bira Skupština. Članovi Nadzornog odbora biraju između sebe predsjednika Odbora. Nadzorni odbor se bira za vrijeme od dvije godine.

Član 27.

Nadzorni odbor nadzire administrativno i financijsko poslovanje Društva, tako da bar dva puta godišnje obavi pregled njegova rada. Nadzorni odbor u pravilu održava svoje sjednice svakih šest mjeseci. Sjednice Nadzornog odbora saziva predsjednik samostalno ili na zahtjev Upravnog odbora ili na zahtjev kojeg od članova Nadzornog odbora. O radu sjednice vodi se zapisnik, a odluke se donose uz prisustvo svih članova Odbora.

VII

A d m i n i s t r a t i v n i i f i n a n c i j s k i p o s l o v i

Član 28.

Administrativne i financijske poslove Društva obavljaju tajnik i njegov zamjenik.

VIII

P e č a t D r u š t v a

Član 29.

Pečat Društva okruglog je oblika sa stiliziranom Dioklecijanovom palačom u sredini, a uokolo s natpisom DRUŠTVO PRIJATELJA KULTURNE BAŠTINE - SPLIT

IX

P r e s t a n a k D r u š t v a

Član 30.

Kao pravna osoba Društvo prestaje postojati:

- a) kada to zaključi Skupština Društva dvotrećinskom kvalificiranom većinom glasova prisutnih članova
- b) kada ga raspusti državni organ.

Član 31.

Kada Društvo prestane postojati kao pravna osoba, a Skupština ne odluči drugačije, imovina Društva pohranjuje se u Muzeju grada u Splitu, dotle dok se ne osnuje novo društvo s istim zadacima.

BROJ: 04/1-II-UP-1693/1-1971.-

Split, dne 7.9.1971.-

Ova Pravila Društva prijatelja kulturne baštine Split odobrena su rješenjem Sekretarijata javne sigurnosti Skupštine općine Split broj i datum kao gore.-

M.P.

ŠEF ODSJEKA:

Ante Vojković, v.r.

DRAGI ČITATELJI I PRIJATELJI KULTURNE BAŠTINE!

Podnoseći vam ovaj prvi primjerek našeg povremenog Glasnika moramo vam priznati da i semi kritički gledamo na taj naš prvi tiskani izlaz u javnost.

Mnogo bismo cijenili vaše primjedbe i kritike kao i sugestije ovom našem prvorođenčuću za budućće.

Mi ni sami nismo posve zadovoljni, ne toliko sadržinom, koliko opremom i izgledom. Svjesni smo njegovih nedostataka i nastojat ćemo ih u idućim brojevima ispraviti, ali svaka nam je opaska pa i oštrija zamjerka dobro došla, a tako isto i vaš eventualni sastavak, vijest, ili drugačiji doprinos koji ćemo nastojati objavodaniti u slijedećim brojevima.

Ovaj primjerek ima uglavnom deklarativni karakter. Dali smo ono što smo smatrali kao najpreče da se predstavimo članstvu i prijateljima ili simpatizerima.

U idućim ćemo brojevima biti konkretniji u pogledu rada i akcija koje smo ili koje ćemo poduzeti, a mnogo će zavisiti i od vaše suradnje kako će "Kulturna baština" u budućće izgledati.

UREDNIŠTVO